

تغییر الگوهای جمعیتی شکل خاورمیانه را تغییر خواهد داد

به قلم پاتریک کلاوسون (/fa/experts/patryk-klawson-0/)

۲۱ دسامبر ۲۰۲۲

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/changing-population-patterns-will-reshape-middle-east

العربية (/ar/policy-analysis/alanmat-alskanyt-almthgyrt-styd-tshkyl-alshrq-alawst/)

درباره نویسنده

پاتریک کلاوسون (/fa/experts/patryk-klawson-0/)

عضو ارشد و مدیرتحقیقات انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک

تحلیل کوتاه

چند کشور از وزنه‌های سنگین جمعیتی منطقه در دهه‌های آینده از گردونه عقب خواهند ماند و تغییرات عمده در سطح جهانی ممکن است بر نحوه رقابت قدرت‌های بزرگ برای نفوذ در خاورمیانه تأثیرگذار باشد

جمعیت‌ناسان دیپارتمان امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد به دلیل کار ممتازی که انجام می‌دهند توجه بسیاری جلب می‌کنند و ویراست بیست و هفتم گزارش چشم‌انداز جمعیت جهان (<https://population.un.org/wpp/>) که این دیپارتمان به تازگی منتشر کرده از این قاعده مستثنی نیست. در کنار اطلاعات دقیق جمعیتی که این گزارش درباره هر کشور عضو سازمان ملل متحد ارائه می‌کند پیش‌بینی‌هایی هم درباره نحوه تغییر جمعیت کشورها تا سال ۲۱۰۰ در آن آمده است. این پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که واقعیات جمعیتی -و به احتمال قوی روابط قدرت- در بسیاری از مناطق از جمله در خاورمیانه دستخوش تغییرات چشمگیر خواهد شد.

پیش‌بینی هنری است که اغلب نادقیق از آب درمی‌آید. مثلاً به خاطر چالش‌های پیش روی پرسشگران نظرسنجی‌ها با این حال جمعیت‌شناسی رشته‌ای است که در آن هم کارشناسان و هم مصرف‌کنندگان می‌توانند به پیش‌بینی‌هایی که حتی دهه‌ها از عمرشان می‌گذرد اعتماد زیادی داشته باشند. برای نمونه فارغ از برخی فاجعه‌ها ناظران تصور روشنی از این دارند که جمعیت پنجاه‌ساله‌های امروز چهل و پنج‌سال بعد چه وضعی خواهند داشت. هر چه باشد آنها دیگر متولد شده‌اند.

سازمان ملل متحد برای پیش‌بینی تغییرات در جمعیت یک کشور از سه سناریو استفاده می‌کند: تغییرات کم متوسط و زیاد. تحلیل زیر بر سناریوی تغییرات متوسط مرکز دارد. شایان ذکر است که سناریوی تغییرات کم در دهه‌های اخیر اغلب دقیق‌ترین سناریو بوده است و پیش‌بینی‌های ملل متحد به دلیل توجه نکردن کافی به روندهای مدرن کاهش جمعیت مورد انتقاد قرار گرفته‌اند. با این حال پیش‌بینی‌های «مرکز تخصصی جمعیت و مهاجرت» و «موسسه سنچس و ارزیابی سلامت دانشگاه واشنگتن» درباره پیامدهای اساسی برای خاورمیانه شباهت بسیاری به پیش‌بینی سازمان ملل متحد دارد.

خاورمیانه در سال ۲۱۰۰

سازمان ملل متحد پیش‌بینی می‌کند که دو کشور از بزرگترین جوامع جمعیتی در خاورمیانه -یعنی ترکیه و ایران- تا سال ۲۱۰۰ با کاهش

جمعیت روبه‌رو خواهند بود. انتظار می‌رود که جمعیت ترکیه از ۸۵ میلیون به ۸۴ میلیون نفر برسد و جمعیت ایران از ۸۹ میلیون به ۸۰ میلیون نفر کاهش یابد. به این ترتیب این دو کشور جایگاه خود را به عنوان غول‌های جمعیتی منطقه از دست خواهند داد.

در مقابل انتظار می‌رود که دو کشور متوسط -عراق و یمن- از نظر جمعیتی منفجر شوند و این امر به احتمال قوی اهمیت ژئواستراتژیک آنها را در طول مسیر افزایش می‌دهد. جمعیت عراق از ۴۴ میلیون به ۱۱۲ میلیون نفر خواهد رسید یعنی از نصف جمعیت امروز ایران یا ترکیه به بیشتر از ۴۰ درصد بزرگتر از هر دو افزایش خواهد یافت. یکی از معانی چنین وضعی این است که کشوری که بیشترین شمار مسلمانان شیعه در جهان را دارد عراق خواهد بود و نه ایران. بنابراین آنکارا و تهران برای تسلط بر عراقی که جمعیتش از خودشان بیشتر باشد با چالش‌های بیشتری مواجه خواهند بود. نگاهی دیگر به اعداد بیندازیم: جمعیت عراق هم‌اکنون ۷۵ درصد بیشتر از مجموع شش کشور شورای همکاری خلیج فارس (بحرین کویت عمان قطر امارات متحده عربی و عربستان سعودی) است اما تا سال ۲۱۰۰ جمعیت عراق ۴۳ درصد بیش از جمعیت مجموع این کشورها می‌شود. همچنین جمعیت عراق ۲۰۲ برابر بیش از جمعیت ۵۰ میلیونی پرجمعیت‌ترین کشور شورای همکاری خلیج فارس در آن زمان یعنی عربستان سعودی خواهد بود.

پیش‌بینی می‌شود که جمعیت یمن از ۳۴ میلیون به ۷۴ میلیون نفر افزایش یابد یعنی از سطحی کمتر از جمعیت عربستان سعودی به ۵۰ درصد بیشتر از جمعیت آن کشور برسد. چنین جمعیتی برابری خواهد کرد با ۹۰ درصد جمعیت مجموع کشورهای خلیج فارس و نزدیک به جمعیت ایران یا ترکیه در آن زمان.

انفجار جمعیت در مصر کماکان تداوم خواهد یافت و با افزایش دوبرابری از ۱۱۱ میلیون به ۲۰۵ میلیون نفر خواهد رسید و جایگاه پرجمعیت‌ترین کشور منطقه را به خود اختصاص خواهد داد. به عبارت دیگر: جمعیت مصر ۲۵ درصد بیش از مجموع جمعیت ایران و ترکیه و تقریباً دو برابر جمعیت روسیه خواهد بود (که پیش‌بینی می‌شود جمعیتش به ۱۱۲ میلیون نفر کاهش یابد).

کشورهای شورای همکاری خلیج فارس رشد جمعیت بسیار کندتری خواهند داشت. مجموع جمعیت فعلی آنها ۵۹ میلیون نفر است پیش‌بینی می‌شود که در سال ۲۱۰۰ این رقم به ۸۴ میلیون برسد. با این حال با توجه به تداوم کند شدن آهنگ رشد جهانی جمعیت این یک افزایش چشمگیر به حساب می‌آید. در عین حال جمعیت مجموع کشورهای شورای همکاری خلیج فارس از جمعیت ایران و ترکیه بیشتر خواهد شد.

طبق پیش‌بینی سازمان ملل متحد وضع در جاهای دیگر از این قرار است:

- جمعیت اسرائیل دو برابر می‌شود و از ۹ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر به ۱۸ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر خواهد رسید.
- جمعیت فلسطین (یعنی غزه و کرانه غربی) از ۵ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر به ۱۲ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر خواهد رسید.
- جمعیت سوریه تقریباً دو برابر می‌شود و از ۲۲ میلیون به ۴۳ میلیون نفر افزایش خواهد یافت.
- اردن از ۱۱ میلیون به ۱۸ میلیون نفر می‌رسد.
- در مقابل جمعیت لبنان از ۵.۵ میلیون به ۴ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر کاهش خواهد یافت.
- در کل مجموع جمعیت پنج کشور اخیر به رقم ۹۵ میلیون می‌رسد که از جمعیت ایران یا ترکیه بزرگتر خواهد بود.

پیش‌بینی جمعیت قدرت‌های بزرگ

پیش‌بینی جمعیت کشورهای خاورمیانه وقتی حتی روشن‌تر می‌شود که آنها را در کنار چشم‌انداز تغییرات جمعیتی در قدرت‌های بزرگی بررسی کنیم که هم‌کنون بر سر نفوذ در خاورمیانه رقابت می‌کنند. امروز جمعیت ۳۳۸ میلیونی ایالات متحده آمریکا یک‌چهارم جمعیت چین است. با این حال پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۱۰۰ جمعیت آمریکا به ۳۹۴ میلیون یا بیش از نصف جمعیت چین در آن زمان برسد چرا که ملل متحد پیش‌بینی می‌کند که جمعیت چین با کاهشی چشمگیر از یک میلیارد و ۴۲۵ میلیون به ۷۶۷ میلیون نفر تنزل خواهد یافت. جمعیت روسیه نیز در این پیش‌بینی کاهش خواهد یافت و از آنچه اینک ۴۳ درصد جمعیت آمریکا است به ۲۸ درصد آن می‌رسد. به عبارت دیگر مسکو و پکن احتمالاً از نظر حفظ قدرت ملی کنونی خود نسبت به واشنگتن با چالش‌های جدی مواجه خواهند بود.

در مقابل انتظار می‌رود که جمعیت هند با رشدی نه چندان زیاد از یک میلیارد و ۴۱۷ میلیون به یک میلیارد و ۵۳۰ میلیون یا به عبارتی دو برابر چین در آن زمان برسد. این امر نشان می‌دهد که اهمیت هند به عنوان یک قدرت جهانی نیز می‌تواند افزایش یابد. جالب اینجاست که رشد جمعیت هند برابر با سرعت رشد جمعیت آمریکا نخواهد بود و این نشان‌دهنده ادامه‌دار بودن پویایی جمعیتی در ایالات متحده است که بخش نه چندان کوچکی از آن با مهاجرت تغذیه می‌شود.

مسئله چشمگیرترین تغییر در جمعیت جهان ظهور جنوب صحرای آفریقا به عنوان یک غول جمعیتی است. امروزه جمعیتی بالغ بر یک میلیارد و ۱۶۶ میلیون نفر برابر با ۷۸ درصد جمعیت چین در کشورهای این منطقه سکونت دارند اما بنا به پیش‌بینی تا سال ۲۱۰۰ جمعیت

این منطقه به سه میلیارد و ۴۴۲ میلیون نفر بالغ خواهد شد. به این ترتیب جمعیت کشورهای جنوب صحرای افریقا ۴۵ درصد بیش از جمعیت چین و هشت برابر جمعیت ایالات متحده آمریکا در ۲۰۰۰ خواهد بود.

پاتریک کلاوسون پژوهشگر ارشد مورنینگ استار و مدیر تحقیقات انستیتو واشنگتن است.

RECOMMENDED

تحلیل کوتاه

ایران ممکن است تولید پهپاد انتحاری را به ونزوئلا برونسپاری کند

۲۱ دسامبر ۲۰۲۲

فرزین ندیمی

(fa/policy-analysis/ayran-mmkn-ast-twlyd-phpad-anthary-ra-bh-wnzwyla-brwnspary-knd/)

BRIEF ANALYSIS

Hamas at 35

۲۱ دسامبر ۲۰۲۲

Devorah Margolin

(/policy-analysis/hamas-35)

BRIEF ANALYSIS

PUK and KDP: A New Era of Conflict

۲۱ دسامبر ۲۰۲۲

Nawras Jaff

(/policy-analysis/puk-and-kdp-new-era-conflict)

[\(fa/policy-analysis/anrzh-y-w-aqtsad/\)](#) انرژی و اقتصاد

[\(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/\)](#) عرب و اسلام سیاسی

[\(fa/policy-analysis/syast-amryka/\)](#) سیاست آمریکا

[\(fa/policy-analysis/rqabt-qdrthay-bzrg/\)](#) رقابت قدرتهای بزرگ

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/kshwrhay-hashykhlyj-fars/\)](#) کشورهای حاشیه خلیج فارس

[\(fa/policy-analysis/msr/\)](#) مصر

[\(fa/policy-analysis/asrayyl/\)](#) اسرائیل

[\(fa/policy-analysis/raq/\)](#) عراق

[\(fa/policy-analysis/ayran/\)](#) ایران

[\(fa/policy-analysis/flstynyha/\)](#) فلسطینیها

[\(fa/policy-analysis/lbnan/\)](#) لبنان

[\(fa/policy-analysis/ardn/\)](#) اردن

[\(fa/policy-analysis/trkyh/\)](#) ترکیه

[\(fa/policy-analysis/swryh/\)](#) سوریه